

Några kilometer utanför Tallinn hittades den misshandlade kroppen efter Ove Fredriksson den 24 januari 1991. Strax intill låg Bertil Whinberg.

DA granskar. Fackförbundsledarna Bertil Whinberg och Ove Fredriksson mördades i Tallinn 1991. I 30 år har det cirkulerat rykten och frågor kring vad som egentligen hände. Den svenska polisen, kollegorna och de anhöriga har aldrig köpt den officiella versionen – rånmord.

Text: MIKAEL FÄRNBO, mf@da.se, MARCUS DERLAND, md@da.se
Foto: DAVID LUNDMARK, TT NYHETSBYRÅN, ARKIV

MORDET PÅ FACKTOPPARNA

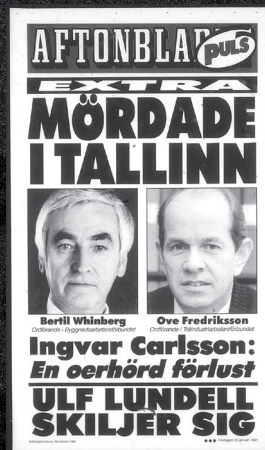
Ny podd!

I sju avsnitt får vi följa Dagens Arbetes reporter Mikael Färnbo, när han söker svar på gåtorna kring mordet på Bertil Whinberg och Ove Fredriksson. Arbetet med podden har tagit honom till Estland, Västergötland, Roslagen och Socialdemokraternas högkvarter på Sveavägen 68 i Stockholm.

Han har grävt fram hemligstämplade dokument från kommunisttiden, granskat polisutredningar och domar. Han har letat upp vittnen, anhöriga och höga politiker från tiden kring Sovjetunionens sammanbrott.

I podden avslöjas helt nya uppgifter om mordet och om gärningsmännens hittills okända bakgrund.

Lyssna på *Mordet på facktopparna*. Du hittar den på [da.se](https://www.dagens.se) och där poddar finns.

Mikael Färnbo.

**NÄSTA SIDA: DERAS KROPPAR
DUMPADES BAKOM ETT SANDTAG**

På översta våningen i hotell Viru i Tallinn äter svenskarna middag med nya estniska fackförbund som bildats i frihetskampen mot Sovjet. Sedan försvinner de – och hittas mördade bakom ett sandtag.

Bertil Whinberg och Ove Fredriksson hittades döda bakom ett sandtag några kilometer utanför Tallinn den 24 januari 1991. De hade blivit drogade med knockout-droppar och svårt misshandlade.

Dagen innan hade de anlänt till den estniska huvudstaden som en del i en nordisk facklig delegation. Uppdraget var att träffa och stötta de fria och nybildade baltiska fackföreningarna som blommat upp i takt med att Moskva-regimen börjat förlora greppet om det väldiga Sovjetunionen.

Bertil Whinberg var 55 år och ordförande för Byggnads. Ursprungligen från Vilhelmina och från början rörmokare. Han var också ledamot i det socialdemokratiska partiets högsta beslutande organ VU – det verkställande utskottet. Bertil Whinberg var nära vän med dåvarande statsministern Ingvar Carlsson.

Dessutom hade han tunga uppdrag i näringslivet som styrelseordförande i de fackägda byggjättarna BPA och Riksbyggen. Han var politik, näringsliv och fack i en och samma person.

Ove Fredriksson, 47 år, var från bör-

jan träindustriarbetare från Lidköping och sedan året innan ordförande i Svenska träindustriarbetareförbundet. Ett anrikt fackförbund vars företrädare på den tiden ofta gick vidare till ordförandeposten i Landsorganisationen, LO.

Vid den här tiden var läget spånt i Tallinn. De baltiska staterna var fortfarande en del av Sovjetunionen. Styrd från Moskva. Men imperiet befann sig i gungning. Staten var bankrut, utblött av kapprustning, ineffekti-

I 30 år har den sovjetiska utredningen av mordet varit hemligstämplad. Nu har DA:s reporter Mikael Färnbo fått tag i den – och gjort sensationella fynd.

vitet och ett kostsamt krig i Afghanistan.

Folket i Baltikum krävde självständighet. Den pressade sovjetregimen hade skickat truppförstärkningar för att krossa frigörelsekampen. Officiella byggnader hade ockuperats och militären använde våld. Runt parlamenten byggde demonstranter barrikader till skydd mot en eventuell sovjetisk stormning.

Mitt i det politiska kaoset frodades också kriminalitet och våld. Mord och rån ökade kraftigt i staden under 1990-talet. Särskilt runt Tallinns landmärke, det 22 våningar höga hotell Viru.

Det var alltså till denna stad och detta hotell som Bertil Whinberg och Ove Fredriksson anlänt som representanter för en nordisk facklig delegation. Inbjudna av estniska fackförbund som sökte samarbeten västerut.

Under dagen hade de möten med de estniska facken, som avslutades med en festsupé på hotell Viru översta våning med milsvid utsikt över staden. Efter middagen bestämde sig svenskarna för att ta ett glas i hotellets nattklubb. Längst ned i källarvåningen.

Förutom Bertil Whinberg och Ove Fredriksson var det ytterligare en svensk i sällskapet som kom ned till

Sista spåret efter de svenska fackmännen är från nattklubben på hotell Viru. Där tog de ett glas. På scenen pågick en av Sovjetunionens mest populära shower – Viru varieté.

Han gick och la sig. Då hade han förstås ingen aning om att han skulle bli den sista svensk som såg kamraterna i livet.

ett bord där det redan satt tre ryska kvinnor. De pekades senare ut som prostituerade som hade i uppdrag att locka med sig svenskarna för att sedan råna dem.

– Bertil beställde whisky, men jag tog bara pepsicola eller nånting. Men det satt ju tjejer vid det bordet som vi anvisades. Så vi satte oss där och då ville de beställa in konjak, tjejerna. Och jag ville inte ha någon konjak.

När svenskarna höjde sina glas för att skåla hade Bertil Whinberg och Ove Fredriksson bara några timmar kvar att leva.

Klockan hade hunnit bli ett på natten när Ulf Asp fått nog. Han hade en olustig känsla. Något hände bakom hans rygg, en man kom fram till kvinnorna. I efterhand är Ulf Asp övertygad om att han bevittnade överlämnandet av knock-out-droppar.

Fackmannen Ulf Asp var den sista svensken som såg Bertil Whinberg och Ove Fredriksson i livet. Han är övertygad om att vi aldrig får veta sanningen om vad som hände sedan.

nattklubben vid midnatt – Ulf Asp, då generalsekreterare för internationella bygg- och träarbetarefederationen.

Ulf Asp har inte kunnat släppa tankarna på det som hände för över 30 år sedan. Han har hunnit bli 80 år och bor i skärgården utanför Stockholm.

Han berättar att nattklubben var fullsatt. De tre svenskarna blev anvisade

SVERIGES NÄRA BAND TILL BALTIKUM

○ **Den baltiska frihetskampen** i början på 1990-talet möter ljumt intresse från väst. USA och Nato-länderna är upptagna i Gulfkriget mot Saddam Hussein. De vill heller inte stötta sig med Sovjetunionens president Gorbatsjov som stått för avspänning och låtit de östeuropeiska kommuniststaterna falla.

○ **De som främst står vid balternas sida är de nordiska länderna.** Särskilt Sverige och Finland. Här finns starka historiska, kulturella och språkliga band. Och geopolitiska, säkerhetspolitiska och ekonomiska intressen formar politiken.

○ **Personliga kontakter finns, och nätverk, särskilt inom facket och socialdemokratin. Ledande företrädare i Sverige och baltiska oppositionspolitiker känner varandra.** Esterna har under Sovjets annektering haft en exilregering i Stockholm. Socialdemokraterna har under decennier stöttat sina baltiska systerpartier, finansiellt och genom nätverksbyggande.

○ **Den svenska arbetarrörelsen** när en förhoppning om att kommunistregimerna i Östeuropa ska ersättas av socialdemokratiska samhällen efter nordiskt snitt. Därför är man gärna med och stöttar bildandet av nya fria fackförbund. Och därför åker Bertil Whinberg och Ove Fredriksson till Tallinn i januari 1991.

Han gick och la sig. Då hade han förstås ingen aning om att han skulle bli den sista svensk som såg kamraterna i livet.

Dagen efter dök inte Bertil Whinberg och Ove Fredriksson upp till frukost. Det var olikt dem. Oron för kamraterna steg. Tillsammans med hotelllets säkerhetsvakter genomsöktes hotellrummen. Sängarna var bäddade, ytterkläderna hängde kvar på sina galgar, vinterskor och väskor stod kvar på golvet. Bertil Whinbergs hotellnyckel hittades senare någonstans utanför hotellet.

I den sovjetiska polisutredningen slås det senare fast att Bertil och Ove sent på natten frivilligt lämnat nattklubben med kvinnorna och begett sig till en lägenhet där de drogats, rånats och misshandlats – för att sedan dumpas bakom sandtaget.

Men för Ulf Asp är det svårt att förstå. Varför tappar Bertil

DA GRANSKAR

En liga på sex personer grips och döms för mordet. Under häktetiden gifter sig en av kvinnorna med en svensk civilingenjör. Vem är den svenska mannen? Vad har kvinnan för koppling till Sverige?

sin nyckel? Varför ger de sig iväg ut i natten utan sina ytterrockar?

– Det var skumt eftersom det var flera minusgrader ute, säger Ulf Asp.

Vid lunchtid dök polisen upp och tog med Ulf Asp till bårhuset där han fick identifiera två sönderslagna kroppar. Därefter får han bläddra i en pärm med foton på prostituerade som jobbar i nattklubben på hotell Viru. Men ingen av kvinnorna vid nattklubbensbordet fanns bland bilderna.

– Det slogs ju upp som att de hade

sprungit med prostituerade. Men de var inte prostituerade de där, de fanns inte på bilderna. Det var något skumt med dem. Det hade något annat ärende, säger han.

Redan då började Ulf Asp fundera på motivet, Bertil Whinberg stod nära den svenska statsledningen. Var det ett politiskt mord, en varning mot Sverige som stöttade befrielsekampen?

– Bertil var ju nära partiet så att angripa honom var som en pekpinne mot svenska regeringen och partiet, säger Ulf Asp.

Sovjet skickade en överste från Moskva som skulle leda jakten på mördarna. Samtidigt exploderade nyheten i svenska medier.

Hemma i Sverige rämnade tillvaron för Bertil Whinbergs och Ove Fredrikssons familjer, som mitt i sorgen också fick utstå alla skrivelser.

– Det stod ju så mycket. ”Fackföreningspampar utslängda på soptipp”, till exempel. Det var inte så trevligt att höra, säger Ove Fredrikssons fru Britt Fredriksson.

Svårt var också att läsa om att de tre kvinnorna som lockat med sig de svenska fackföreningsmännen var prostituerade.

– När våra bästa vänner nästan kan säga. ”Ja, man vet väl vad fackfolk gör.” Ja, när tidningen skriver att de var prostituerade. Det gjorde mig mest ont, säger Britt Fredriksson.

Mediebilderna kom att bli att Bertil Whinberg och Ove Fredriksson var två fackpampar som betett sig tvivelaktigt och omdömeslöst.

– Mamma mådde inte bra. Hon mådde jättedåligt. Och framför allt handlade det om skrivelserna som var i pressen, säger Bertil Whinbergs dotter Maria Whinberg.

Den sovjetiska polisutredningen job-

Enligt domarna hade kvinnorna agerat lockbeten och lurat med sig svenskarna till en lägenhet i utkanten av centrala Tallinn.

bade snabbt. Efter en dryg vecka hade flera personer gripits på olika platser i Sovjetunionen.

Ungefär ett halvår senare, hösten 1991, dömdes fyra personer till fängelse. Två män och två kvinnor. Enligt domarna hade kvinnorna agerat lockbeten och lurat med sig svenskarna till en lägenhet i utkanten av centrala Tallinn. Där ska Bertil Whinberg och Ove Fredriksson ha drogats, tuppats av och rånats på sina tillhörigheter. När en av männen ville stjäla Bertil Whinbergs kavaj och byxor ska han ha vaknat till, något som ska ha utlöst våldet.

Fallet ansågs löst. Media tappade intresset.

Men det finns många som inte trodde på den officiella versionen. Förutom Ulf Asp och de anhöriga, tvivlade

Britt Fredriksson minns hur hennes mördade man svartmåldes i pressen.

I podden *Mordet på facktopparna* intervjuas flera grannar i det hus där de svenska fackmännen ska ha blivit mördade. Erki bodde i huset under mordnatten.

I 30 år har Bertil Whinbergs dotter Maria levt med frågorna om vad som egentligen hände hennes pappa – och varför?

även Johnny Beverhjelm som på den tiden var kriminalkommissarie vid Riksmordskommissionen. Han var en av tre svenska mordutredare som åkte över till Tallinn för att följa utredningen. Men de svenska poliserna fick aldrig någon insyn.

– Vi blev serverade de uppgifter de kom med, vi hade ingen möjlighet att kontrollera dem. Om det här var de verkliga gärningsmännen, det vet vi egentligen inte. Och motiv, motivet kan vi ju bara spekulera i. Varför ta livet av dem om det bara var ett vanligt rån, säger Johnny Beverhjelm.

För Johnny Beverhjelm är den officiella utredningen full av frågetecken som aldrig besvarades. Ett av de största: Varför blir Bertil och Ove brutalt misshandlade efter att de redan blivit drogade och rånade och ligger utslagna i en soffa i lägenheten?

– Då har de gått till överdrift, det behövs ju inte. Jag tror faktiskt aldrig vi blev serverade den riktiga sanningen, säger han.

Socialdemokraten Pierre Schori, som på den tiden var kabinettssekreterare på Utrikesdepartementet, tycker att uppgifterna som avslöjas i Mordet på Facktopparna, bör leda till att Estland ser över den gamla sovjetiska polisutredningen.

– Man kanske ska gå in och titta med nya ögon på det här, ungefär som med Palmeutredningen, säger han. ✪

Lyssna på podden – ute nu!

Följ DA:s undersökande reporter Mikael Färnbo när han söker efter svaren på gåtorna kring dubbelmordet. Du hittar podden på da.se och där poddar finns.

**DAGENS
ARBETE**